

Agata Niemczyk

Seniorzy jako kluczowy segment odbiorców rynku turystycznego : analiza wybranych obszarów zachowań

Ekonomiczne Problemy Usług nr 54, 79-89

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Agata Niemczyk¹

SENIORZY JAKO KLUCZOWY SEGMENT ODBIORCÓW RYNKU TURYSTYCZNEGO – ANALIZA WYBRANYCH OBSZARÓW ZACHWAŃ

Streszczenie

Celem artykułu jest scharakteryzowanie rynku seniorów w kontekście ich zachowań turystycznych. Tak sformułowany cel pozwolił na zaprezentowanie głównych kwestii dotyczących populacji seniorów w Polsce i na świecie, aktywności turystycznej polskich seniorów na tle wybranych krajów europejskich, a także na zidentyfikowanie pewnych obszarów zachowań turystycznych analizowanej grupy społecznej w Polsce. Rozwiązaniu przyjętego problemu badawczego posłużyły dane z Eurostatu, a także publikowane dane GUS dotyczące turystyki i wypoczynku w polskich gospodarstwach domowych.

Wprowadzenie

Przemiany demograficzne, jakie zachodzą w świecie, odciskają swoje piętno w każdej sferze życia gospodarczego, w tym również w turystyce. Proces starzenia się społeczeństw, jako jeden z symptomów tych przemian, jest kojarzony z następującymi zjawiskami²:

- starzeniem się pokolenia tzw. baby-boom (1945-1965),
- znacznym spadkiem urodzeń,
- wzrostem długości życia w starszym wieku.

Tego rodzaju okoliczności wymuszają dostosowywanie się rynków do zaistniałych zmian. Rynek turystyczny również odnotowuje opisywane zmiany. Świadczy o tym m.in. raport *Future traveller tribes 2020* opracowany przez firmę Henley Centre Headlight Vision we współpracy z GDS Amadeus. Zgodnie z nim, przyszłość podróży turystycznych będzie należała do czterech segmentów turystów. Układ ich tworzą³:

- a) aktywni seniorzy,
- b) globalne rodziny,
- c) dojeżdżający globalni pracownicy,
- d) międzynarodowi dyrektorzy.

¹ Agata Niemczyk – dr, Katedra Turystyki, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie.

² *Environment and Ageing*, s. 7, <http://ec.europa.eu/environment/enveco/others/pdf/ageing.pdf> (styczeń 2009).

³ *Future Traveller Tribes 2020*, <http://www.amadeus.com/corporations/documents/corporate/TravellerTribes.pdf> (styczeń 2009).

Kluczową pozycję w strukturze przyszłych turystów zajmują seniorzy; plasują się oni na pierwszym miejscu w tym rankingu. Taka sytuacja skłania do zweryfikowania wiedzy na temat tego segmentu odbiorców rynku turystycznego.

Celem artykułu jest przedstawienie rynku seniorów w kontekście ich zachowań turystycznych. Zostaną w nim zaprezentowane kwestie dotyczące populacji seniorów w Polsce i na świecie, aktywności turystycznej polskich seniorów na tle wybranych krajów europejskich, a także zidentyfikowane niektóre obszary zachowań turystycznych tej grupy. Przydatne do osiągnięcia postawionego celu będą dane z Eurostatu, a także dane GUS odnoszące się do turystyki i wypoczynku w polskich gospodarstwach domowych.

Populacja seniorów na świecie i w Polsce

Segment osób w podeszłym wieku, nazywany również segmentem „siwych włosów” czy „srebrnych głów”, to bardzo liczna i systematycznie powiększająca się grupa społeczna. Szacuje się, że na świecie żyje około 605 mln ludzi starszych. W krajach wysoko rozwiniętych stanowią oni 1/5 populacji; w 2050 będzie ich 1/3. Z kolei w krajach rozwijających się liczba osób starszych jest znacznie mniejsza (około 8% populacji). Nie oznacza to jednak, że nie wzrośnie. Prognozuje się, że w 2050 roku ta grupa populacji osiągnie już 20-procentowy udział. Średnia wieku mieszkańca świata to aktualnie 26 lat, a spośród krajów najmłodszy jest Jemen, gdzie średnia ta wynosi 15 lat. Najstarsze jest społeczeństwo japońskie ze średnią wieku wynoszącą 41 lat⁴. W Europie populacja seniorów też jest bardzo liczna; stanowią oni już 20%, a w Polsce – niemal 13% ogółu mieszkańców. Europa szybko się starzeje, przyrost naturalny maleje, w związku z czym przewiduje się, że w roku 2020 aż 25% społeczeństwa UE przekroczy 65 lat⁵. Obecnie najwięcej ludzi starszych żyje we Włoszech i Grecji. Analizując długość życia w zależności od płci zauważa się, że najdłużej żyją Hiszpanki – 83,9 lat i Francuzki – 83,8 lat; najkrócej Rumunki – 75,4 lat i Bułgarki – 76,3 lat. Mężczyźni najdłużej żyją w Szwecji – 78,4 lat, na Malcie – 77,7 lat, we Włoszech – 77,6 lat i w Hiszpanii – 77,4 lat, a najkrócej na Litwie – 65,4 lat, na Łotwie – 65,6 lat i w Estonii – 67,3 lat⁶.

W Polsce, jak sygnalizowano wcześniej, jest spora grupa seniorów. To następstwo licznych przemian demograficznych, jakie ujawniły się w naszym kraju. O ile w pierwszych dekadach lat 1950-2008 obserwowany był wyraźny przyrost naturalny, to od drugiej połowy lat 90. XX w. monitorowany był spadek dynamiki tego zjawiska. Tempo przyrostu ludności w okresie od 1989 r. było bardzo niskie, około 0,08% w skali roku, podczas gdy w dekadzie lat 80. wskaźnik ten kształtował się na poziomie 0,66%.

⁴ J. Śniadek, *Konsumpcja turystyczna polskich seniorów na tle globalnych tendencji w turystyce*, „Gerontologia Polska” 2007, t. 15, nr 1-2, s. 21.

⁵ G. Grabowska, *Seniorzy w Unii Europejskiej*, <http://www.zycie.senior.pl/147,0,Seniorzy-w-Unii-Europejskiej,5406.html> (luty 2010).

⁶ P. Szumlewicz, *Szansa czy zagrożenie*, <http://www.polskieradio.pl/wiadomosci/artykuly/default.aspx?id=81786> (luty 2010).

W 1997 roku osiągnął on wartość ujemną – minus 0,01% , w 2006 roku – minus 0,08%; w 2007 r. – minus 0,03%⁷. Konsekwencją tych zdarzeń był spadek liczby ludności w naszym kraju. W końcu 2007 roku ludność Polski liczyła około 38115 tys. osób, tj. o ponad 10 tys. mniej niż w roku poprzednim; w latach 1997-2007 ubyło około 180 tys. Polaków. Opisanym zjawiskom towarzyszy wydłużanie się przeciętnego trwania życia. W 2006 roku przeciętne trwanie życia dla mężczyzn wynosiło 70,9 lat oraz 79,6 lat dla kobiet. W porównaniu do początku lat 90. trwanie życia wydłużyło się o prawie 5 lat dla mężczyzn oraz o około 4,5 roku dla kobiet. W świetle tych informacji należy odnotować, że w 2007 roku w porównaniu do 1997 roku nastąpił wzrost odsetka ludności w wieku produkcyjnym o blisko 4 punkty procentowe (w 2007 r. populacja ta stanowiła około 64,4% ludności w Polsce), w wieku poprodukcyjnym – o blisko 3 punkty procentowe (w 2007 r. – 15,9%), a w wypadku ludności w wieku przedprodukcyjnym – spadek o blisko 10 punktów procentowych (w 2007 r. – 19,7%)⁸, co jest paralelne do opisanych wcześniej zjawisk.

Aktywność turystyczna polskich seniorów na tle innych krajów europejskich – zarys problemu

Powyższe treści skłaniają do zaprezentowania uczestnictwa polskich seniorów w turystyce na tle innych krajów europejskich. Analizując dane zestawione w tabeli 1, zauważa się, że średnią unijną – 15% podróżujących seniorów – zdecydowanie przewyższali emeryci z Francji i Wielkiej Brytanii. Na przeciwległym końcu pod omawianym względem znaleźli się seniorzy z Łotwy, Czech, Estonii i Słowenii, a spośród mieszkańców starej Unii – z Belgii.

Można zauważyć, iż najwięcej podróży lokalnych realizowali seniorzy z państw basenu Morza Śródziemnego, co jest zgodne z tendencjami ogólnymi w turystyce, a także mieszkańcy Węgier. Wyodrębnienie tego drugiego obszaru, jako kraju emisyjno-recepcyjnego, nie powinno dziwić, zważywszy na fakt, że Węgry są bogate w baseny termalne, a głównymi odbiorcami tego rodzaju oferty turystycznej są w szczególności osoby starsze. Z kolei biorąc pod uwagę wyjazdy zagraniczne realizowane w tej grupie społecznej, dostrzega się, że najwięcej tego rodzaju podróży odbyli seniorzy zamieszkujący Luksemburg (którego mieszkańcy – ze znanych względów – w zasadzie wszystkie wakacje spędzają za granicą), Belgię, Holandię, Niemcy i Słowenię; najmniej – Hiszpanię, Grecję i Polskę.

⁷ Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2007 roku, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/gus/PUBL_Sytuacja_demograficzna_2007.pdf (czerwiec 2009).

⁸ Ibidem.

Tabela 1. Seniorzy (65+) podróżujący i ich wyjazdy turystyczne (minimum cztery noclegi) w wybranych krajach w 2006 r. (w %)

Kraj	Seniorzy jako odsetek ogółu turystów	Wyjazdy turystyczne	
		krajowe	zagraniczne
UE-27	15	71	30
Belgia	10	24	76
Czechy	8	73	27
Dania	13	x	x
Niemcy	14	51	49
Estonia	8	x	x
Grecja	14	89	11
Hiszpania	15	94	6
Francja	19	83	17
Włochy	13	85	15
Lotwa	7	66	34
Luksemburg	14	<1	>99
Węgry	14	92	8
Holandia	15	50	50
Austria	15	x	x
Polska	9	87	13
Portugalia	13	85	15
Słowenia	9	54	46
Finlandia	11	72	28
Wielka Brytania	18	60	40

Źródło: J. Urhausen, *Tourism in Europe: does age matter?* Statistics in focus – Industry, trade and services 69/2008, Eurostat, http://www.confturismo.it/unione-europea/studi-pubblicazioni-statistiche/doc_download/84-turismo-in-europa-conta-leta (luty 2010).

Z przedstawionych dotychczas rozważań wynika, że polscy seniorzy, biorąc pod uwagę ich udział w podróżach turystycznych, uplasowali się na 16. miejscu wśród 20 krajów przyjętych do analizy, na 4. – pod względem zrealizowanych podróży krajowych, a na 13. – biorąc pod uwagę aktywność w zagranicznych wyjazdach turystycznych. W świetle tych też należałoby zdiagnozować zachowania turystyczne polskiego seniora.

Zachowania turystyczne polskich seniorów – wybrane problemy

Zachowania konsumentów na rynku turystycznym, określane również mianem zachowań turystycznych, to, jak podaje T. Żabińska, wyróżniona ze względu na specyfikę potrzeby turystycznej klasa zachowań konsumpcyjnych gospodarstw domowych. Polegają one na identyfikacji tej potrzeby w zespole innych potrzeb konsumpcyjnych gospodarstw domowych, jej akceptacji, czyli przyznania prawa do zaspokojenia oraz na podjęciu decyzji⁹:

- ogólnych (dotyczących podziału budżetu gospodarstwa domowego),

⁹ T. Żabińska, *Zachowania turystyczne gospodarstw domowych. Uwarunkowania. Prawidłowości. Przyszłość*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 1994, s. 29-31.

- modalnych (które odnoszą się do wyboru sposobów zaspokojenia danej dziedziny potrzeb spośród wielu alternatywnych),
- szczegółowych (które dotyczą finalnego zakupu, a więc wyboru konkretnego dobra lub usługi, wyróżnionych np. z punktu widzenia ceny, marki itp.).

Według autorki niniejszego artykułu zachowania turystyczne to ogół działań i czynności podejmowanych przez konsumentów o określonych predyspozycjach psychofizycznych, związanych z dokonywaniem wyborów w procesie zaspokajania potrzeb turystycznych w określonych warunkach ekonomicznych, społecznych, demograficznych, politycznych, geograficznych itd. To postępowanie wiąże się ze zmianą miejsca stałego pobytu jednostki i jest efektem oddziaływania wielu czynników, tak wewnętrznych, jak i zewnętrznych (subiektywnych, jak i obiektywnych), które z różną siłą wpływają na działania, jakie podejmuje człowiek w procesie zaspokajania tego rodzaju potrzeb¹⁰.

Do zidentyfikowania zachowań turystycznych polskich seniorów wykorzystano dane budżetów gospodarstw domowych dotyczące turystyki i wypoczynku w 2005 r.¹¹ opracowane przez GUS. Analizie poddano organizację wyjazdu turystycznego tej grupy społecznej, rozumianą jako ogół działań i czynności podejmowanych przez turystów w wieku 65+ związanych z dokonywaniem wyborów w procesie zaspokajania ich potrzeb turystycznych w określonych warunkach ekonomicznych, społecznych, demograficznych, politycznych, geograficznych itd. Zwrócono zatem uwagę na następujące kwestie:

- częstotliwość wyjazdów turystycznych,
- sezonowość wyjazdów turystycznych,
- charakter odwiedzanego miejsca,
- odległość od miejsca zamieszkania,
- główny cel podróży,
- rodzaje zakupionych usług,
- pośrednictwo w organizacji wyjazdu,
- rodzaje bazy noclegowej.

¹⁰ Opracowanie własne na podstawie: A. Niemczyk, *Zachowania konsumentów na rynku turystycznym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2010, publikacja w druku, A. Niemczyk, *Zachowania Europejczyków w czasie wolnym*, w: *Współczesny marketing. Trendy. Działania*, red. G. Sobczyk, PWE, Warszawa 2008, s. 277, A. Krzymowska-Kostrowicka, *Geoekologia turystyki i wypoczynku*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 86.

¹¹ GUS co cztery lata przeprowadza badania modułowe gospodarstw domowych, poświęcone problematyce turystyki i wypoczynku. Są to badania reprezentacyjne, uogólnione na całą zbiorowość gospodarstw domowych w Polsce. Artykuł został przekazany do druku w kwietniu 2010 r. W tym czasie dostępnym źródłem informacji były dane budżetów gospodarstw domowych, które na próbie 4006 jednostek badawczych określiły m.in. sposoby spędzania czasu przeznaczanego na wypoczynek, plany urlopowe, stopień uczestnictwa gospodarstw domowych i ich członków w wyjazdach turystycznych itd. w 2005 r. Najnowsze dane w tym zakresie odnoszące się do 2009 roku zostaną opublikowane w czerwcu 2010 r. Por. http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_kts_turystyka_wypoczynek_2009%281%29.pdf (kwiecień 2010).

Przystępując do diagnozy badanego zjawiska rozważania rozpocznie identyfikacja częstotliwości wyjazdów osób w starszym wieku. Dane empiryczne zestawione w tabeli 2 pozwalają zauważyć, że aktywność turystyczna seniorów w 2005 r. była odwrotnie proporcjonalna do liczby zrealizowanych przez nich podróży. Największy procent tej grupy osób odbył tylko jedną podróż w roku, w tym znacznie większy odsetek uczestników ujawnił się w przypadku podróży zagranicznych. Z kolei 6 i więcej wyjazdów turystycznych zrealizowało tylko 1,5% seniorów. Częstsze wyjazdy (tj. 4 i więcej) były charakterystyczne dla podróży krajowych.

Tabela 2. Seniorzy (65+) uczestniczący w podróżach turystycznych według liczby podróży (w odsetkach osób wyjeżdżających w danej grupie) w 2005 roku

Rodzaj podróży	Według liczby zrealizowanych podróży					
	1	2	3	4	5	6 i więcej
Krajowe podróże długoterminowe (5 i więcej dni)	81,5	9,0	5,1	1,3	1,6	1,5
Zagraniczne podróże turystyczne (2 i więcej dni)	86,2	9,8	4,0	x	x	x

Uwaga: Krajowe podróże krótkoterminowe (2-4 dni): 1 podróż – 51,7%; 2 do 5 podróży – 39,1%; 6 do 10 podróży – 9,3%.

Źródło: *Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2005 r.* GUS, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xber/gus/PUBL_turystyka_wypoczynek_2005.pdf, s. 140, 156, 195.

Powszechnie na rynku turystycznym obserwuje się prawidłowość kumulacji wyjazdów seniorów poza sezonem letnim, z dala od hałasu, tłumy, nadmiaru słońca, wysokich cen. Analizując dane zestawione w tabeli 3 nie dostrzega się tej zależności. Polacy z grupy wiekowej 65+ najczęściej wyjeżdżali w sezonie letnim (lipiec, sierpień), a za granicę w czerwcu i lipcu (tabela 3). Można przypuszczać, że zjawisko to z czasem przeorientuje się w kierunku tendencji światowych, co będzie można zweryfikować w kolejnych badaniach GUS.

Tabela 3. Seniorzy (65+) uczestniczący w podróżach turystycznych według miesięcy (w odsetkach danej grupy osób) w 2005 roku

Rodzaj podróży	Podróże zrealizowane w miesiącach											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Krajowe podróże krótkoterminowe (2-4 dni)	2,0	2,4	4,1	10,6	10,0	12,6	16,2	15,5	12,9	2,9	3,6	7,3
Krajowe podróże długoterminowe (5 i więcej dni)	3,3	2,2	4,1	6,1	9,7	11,1	19,8	24,3	11,0	3,7	2,8	1,9
Zagraniczne podróże turystyczne (2 i więcej dni)	3,4	x	5,2	8,4	9,1	22,5	20,4	15,3	10,1	1,7	x	3,8

Źródło: *Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2005 r., op. cit.*, s. 144, 160, 199.

Analizując dystans podróży turystycznych polskich seniorów można zauważyć, że podróże krajowe krótkookresowe realizowane były na małych (do 50 km) odległościach – miejsce zamieszkania a miejsce docelowe podróży. Zdecydowanie większe odległości

były charakterystyczne dla dłuższych wyjazdów, przy czym najdłuższe dla wyjazdów zagranicznych, co prezentuje tabela 4.

Tabela 4. Seniorzy (65+) uczestniczący w podróżach turystycznych według odległości (w odsetkach danej grupy osób) w 2005 roku

Rodzaj podróży	Odległość od miejsca stałego zamieszkania (w km)							
	do 50	51-100	101-200	201-300	301-500	501-700	701-1000	powyżej 1000
Krajowe podróże krótkoterminowe	41,6	25,5	12,0	10,4	7,6	2,7	0,2*	x
Krajowe podróże długoterminowe	11,2	14,4	17,8	18,9	26,1	9,1	2,5	x
Zagraniczne podróże turystyczne	x	x	3,2	x	6,5	23,3	21,5	45,5

*700 i więcej.

Źródło: Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2005 r., op. cit., s. 146, 162, 201.

Interesujące wydają się również informacje o preferowanym charakterze miejsca recepcji. Otóż na podstawie danych z tabeli 5 wnioskuje się, iż było nim miasto, ale o mniejszej randze niż stolica państwa czy aglomeracja, jeśli idzie o podróże krajowe, natomiast ranga tej przestrzeni turystycznej rosła w odniesieniu do wyjazdów zagranicznych. Niezwykle ciekawe wydają się również informacje na temat wyjazdów nad morze. Tego rodzaju miejsce docelowe wskazywano zwłaszcza w przypadku wyjazdów krajowych; blisko pięciokrotnie mniejsze wskazanie odnotowano w przypadku wyjazdów zagranicznych. Omawiając najczęściej wybierane przez seniorów miejsca recepcji biorąc pod uwagę ich charakter, trzeba zwrócić uwagę na wysokie wyróżnienie w tym względzie obszarów górskich, wiejskich, a także uzdrowskich, jeśli mowa o wyjazdach krajowych.

Tabela 5. Seniorzy (65+) uczestniczący w podróżach turystycznych według charakteru odwiedzanego obszaru (w odsetkach podróży w danej grupie osób) w 2005 roku

Rodzaj podróży	Charakter odwiedzanego obszaru							
	stolica, aglomeracja	inne miasto	miejsowość turystyczna	obszar górski	obszar wyżynny	morze	uzdrowsko	obszar wiejski
Krajowe podróże długoterminowe	10,0	29,0	4,8	13,2	1,2	14,0	12,6	13,1
Zagraniczne podróże turystyczne	47,9	26,5	6,7	6,7	x	3,7	x	5,2

Krajowe podróże krótkoterminowe (2-4 dni) – brak danych.

Źródło: Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2005 r., op. cit., s. 174, 213.

Jako główny cel swoich wyjazdów turystycznych polscy seniorzy wskazywali na odwiedzinę krewnych i znajomych i to niezależnie od rodzaju i długości podróży (tabela 6). Na drugim miejscu pod omawianym względem znalazły się podróże motywowane wypoczynkiem – w przypadku wyjazdów krajowych, a w relacji do podróży zagranicznych – zwiedzanie, architektura, kultura, przyroda. W odniesieniu do tego ostatniego należy dodać, że, jak podają liczne źródła, zwiedzanie, poznawanie

kultury jest charakterystyczne właśnie dla osób starszych. Tę grupę społeczną jako odbiorców turystyki kulturowej wskazuje Europejskie Stowarzyszenie ds. Edukacji w Turystyce i Wypoczynku¹². Ponadto zauważa się, że wyróżnione w tabeli 5 miasta jako miejsca recepcji są tym produktem turystycznym, którego poznanie jest główną przesłanką podróży turystów kulturowych. Jak pisze Ch.M. Law „miasta są najważniejszymi miejscami na świecie odwiedzanymi przez turystów”¹³.

Tabela 6. Seniorzy (65+) uczestniczący w podróżach turystycznych według głównego celu podróży (w odsetkach danej grupy osób) w 2005 roku

Rodzaj podróży	Główny cel podróży						
	wypoczynek, rekreacja wakacje	zwiedzanie, architektura, kultura, przyroda	odwiedziny u krewnych lub znajomych	uroczystości rodzinne	zdrowotny	religijny	inny
Krajowe podróże krótkoterminowe	7,4	3,0	66,6	6,9	0,6	7,2	8,2
Krajowe podróże długoterminowe	29,2	1,1	50,7	4,7	14,1	0,3	x
Zagraniczne podróże turystyczne	8,8	21,3	57,9	3,4	x	3,3	5,2

Źródło: Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2005 r., op. cit., s. 148, 163, 202.

Polacy w wieku 65+ najczęściej organizowali wyjazdy samodzielnie (tabela 7 i 8), co potwierdza wcześniejsze spostrzeżenia dotyczące głównych motywów podróżowania (dominują wyjazdy do krewnych i znajomych).

Tabela 7. Seniorzy (65+) uczestniczący w podróżach turystycznych według rodzaju zakupionych usług (w odsetkach danej grupy osób) w 2005 roku

Rodzaj podróży	W tym z zakupionymi usługami	Rodzaje zakupionych usług*							Bez zakupionych usług
		pełny pakiet turystyczny	nocleg	transport	pełne wyżywienie	częściowe wyżywienie	lokalne wycieczki i imprezy	inne	
Krajowe podróże krótkoterminowe	11,3	0,8	6,7	3,1	0,5	1,0	0,4	2,1	88,7
Krajowe podróże długoterminowe	19,6	7,3	11,4	0,7	7,7	0,9	1,7	3,5	80,4
Zagraniczne podróże turystyczne	47,6	24,7	10,5	12,4	x	x	x	x	52,4

*W czasie jednej podróży można było kupić kilka rodzajów usług.

Źródło: Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2005 r., op. cit., s. 152, 166, 205.

Spośród tych, którzy korzystali z pośrednictwa w organizacji podróży turystycznych (tabela 8), znaczący był udział Kościoła i innych organizacji religijnych – w odniesieniu do wyjazdów krajowych krótkoterminowych; innego podmiotu, jeśli chodzi o wyjazdy krajowe długoterminowe, a biur podróży – w odniesieniu do

¹² Badania podjęte przez Europejskie Stowarzyszenie ds. Edukacji w Turystyce i Wypoczynku w 15 krajach europejskich w latach 1992 i 1997. Rezultaty badań są wynikiem ankiet przeprowadzonych wśród 12 tys. turystów kulturalnych. W.W. Gaworecki, *Turystyka*, PWE, Warszawa 2007, s. 66-67.

¹³ Ch.M. Law, *Urban tourism: attracting visitors to large cities*, Mansell, London 1993, s. 1.

wyjazdów zagranicznych. Ciekawych informacji dostarcza również tabela 7 pozwalająca zauważyć, że wśród różnego rodzaju nabywanych usług turystycznych dominowały noclegi – w przypadku podróży krajowych, a w odniesieniu do wyjazdów zagranicznych – pełny pakiet turystyczny.

Tabela 8. Seniorzy (65+) uczestniczący w podróżach turystycznych według pośredników nabywanych usług (w odsetkach danej grupy osób) w 2005 roku

Rodzaj podróży	W tym organizowane z udziałem pośredników	Pośrednicy lub organizatorzy					Organizowane bez udziału pośredników
		biuro podróży	zakład pracy, szkoła, uczelnia	organizator społeczny, związkowy lub sportowy	Kościół lub organizacja religijna	inny podmiot	
Krajowe podróże krótkoterminowe	11,3	0,2	x	2,5	4,5	4,1	88,7
Krajowe podróże długoterminowe	19,6	3,6	2,4	3,8	0,3	9,5	80,4
Zagraniczne podróże turystyczne	47,6	29,7	x	12,7	x	5,1	52,4

Zródło: Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2005 r., op. cit., s. 154, 167, 206.

Interesujące są również obserwacje w zakresie wykorzystania bazy noclegowej. Analiza materiału empirycznego zestawionego w tabeli 9 potwierdza wcześniejsze obserwacje. Zauważa się wprost proporcjonalną zależność pomiędzy głównym celem podróży a rodzajem bazy noclegowej. Trzeba również zwrócić uwagę na znaczny udział osób starszych nocujących w sanatoriach i zakładach leczniczych podczas podróży krajowych, natomiast w odniesieniu do wyjazdów zagranicznych – w hotelach, motelach, zajazdach i pensjonatach.

Tabela 9. Seniorzy (65+) uczestniczący w podróżach turystycznych według rodzajów wykorzystywanej bazy noclegowej (w odsetkach danej grupy osób) w 2005 roku

Rodzaj podróży	Rodzaje bazy noclegowej							
	hotel, motel, zajazd, pensjonat	dom wycieczkowy schronisko itp.	ośrodek wczasowy, wypocz., kolonijny itp.	wynajęta kwatery prywatna	kwatery agroturystyczna	mieszkanie u krewnych i znajomych	sanatoria lub zakład leczniczy	inne miejsce
Krajowe podróże długoterminowe	2,9	2,1	7,8	7,1	0,9	59,2	13,4	6,6
Zagraniczne podróże turystyczne	31,9	x	1,8	1,8	3,3	64,8	6,9	1,8

Krajowe podróże krótkoterminowe (2-4 dni) – brak danych.

Zródło: Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2005 r., op. cit., s. 170, 209.

Podsumowując rozważania, należy stwierdzić, że o ile daje się zauważyć, iż polscy seniorzy uczestniczą w turystyce, to odsetek tych partycypantów na tle seniorów z Europy nie jest imponujący. Być może wynika to z faktu, iż aktywność turystyczna dla wielu kojarzy się z luksusem, a spora część społeczeństwa uczestniczy w tym luksusie nieświadomie. Odwiedziny krewnych i znajomych to nieświadome uprawianie przez nich turystyki, a typowy motyw turystyczny – zgodnie z definicją, np. Światowej

Organizacji Turystyki¹⁴. Mimo to trzeba również zwrócić uwagę na fakt, że istotna część seniorów podróżując do krewnych i znajomych, realizuje swoje wyjazdy turystyczne w ramach tzw. naturalnej konsumpcji turystycznej. To takie uprawianie turystyki, które nie wymaga w zasadzie żadnych dodatkowych wydatków i dokonuje się w ramach wydatków na codzienne utrzymanie w miejscowości stałego zamieszkania¹⁵.

Zakończenie

Obserwując współczesny rynek, należy mieć nadzieję na wzrost wydatków związanych z konsumpcją turystyczną, ponoszonych przez polskich seniorów wyjeżdżających w celach *stricte* turystycznych. Do takiej tezy skłaniają przedsięwzięcia realizowane na rynku turystycznym np. przez rząd Hiszpanii. Otóż chcąc ożywić sezon, ogłosił on program *Travell Senior*, który w swych założeniach zakłada przyciągnięcie specjalnymi rabatami, w terminie od października 2009 roku do kwietnia 2010 roku, seniorów z całej Europy. Tym samym chce zapelnąć puste poza sezonem hotele w Andaluzji i na Balearach i dać w tym czasie pracę regionom turystycznym. „Wczasy kosztują średnio 343 euro za tydzień. Według hiszpańskiego rządu to taniej o blisko 150 euro niż normalna oferta. I tyle właśnie rząd Hiszpanii dopłaca z własnego budżetu do każdego zimowego turysty. Dokładają się też regiony turystyczne w nadziei na pozasezonowy zysk¹⁶”. Warunkiem udziału w tym przedsięwzięciu jest ukończone 55 lat. Jak podają liczne źródła informacji, zainteresowanie tą ofertą okazało się ogromne wśród polskich turystów w wieku 55+.

Można zatem domniemywać, że w tych okolicznościach nastąpi wzrost konsumpcji na obszarze recepcji turystycznej i to nie tylko w ujęciu wartościowym, ale częstokroć także pod względem jakości zaspokajania potrzeb. Mowa o dominacji usług w realizacji potrzeb turystycznych w miejscu docelowym podróży. Wielkość spożycia w miejscowości turystycznej, mierzona wydatkiem na ten cel, na ogół bywa wyższa niż poziom tej części kosztów utrzymania w miejscu stałego zamieszkania¹⁷. Wiąże się to z wydatkami na¹⁸: żywność i napoje (dominacja usług gastronomicznych w procesie zaspokojenia potrzeb), mieszkanie¹⁹ (koszty noclegu), kulturę (opłata za aktywne uczestnictwo w kulturze, na ogół wyższe niż w miejscu stałego zamieszkania), łączność

¹⁴ *Terminologia turystyczna – Zalecenia WTO*, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Światowa Organizacja Turystyki, Warszawa 1995, s. 5.

¹⁵ A. Tokarz, A. Lewandowska, *Badania rynku turystycznego*, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2005, s. 9; A. Niezgoda, P. Zmyślony, *Popyt turystyczny. Uwarunkowania i perspektywy rozwoju*, Wyd. Akademii Ekonomicznej, Poznań 2003, s. 41.

¹⁶ A. Pezda, *Odlot seniorów na Majorkę*, http://wyborcza.pl/1,99149,7421680,Odlot_seniorow_na_Majorke.html (styczeń 2010). Szacuje się, że w czasie trwania programu hotele sprzedadzą 500 tys. noclegów, o 5,5% więcej niż zwykle o tej porze roku. http://www.tur-info.pl/p/ak_id.19992,,europe_senior_tourism_w_hispanii.program_dla_turystow_seniorow,andaluzja.html (styczeń 2010).

¹⁷ A. Niezgoda, P. Zmyślony, *op. cit.*, s. 50, 56-57; K. Naumowicz, *Turystyka jako sfera zaspokajania potrzeb osobistych*, Prace Naukowe Politechniki Szczecińskiej nr 338, Wyd. Uczelniane Politechniki Szczecińskiej, Szczecin 1987, s. 157-158.

¹⁸ A. Niezgoda, P. Zmyślony, *op. cit.*, s. 50-51.

¹⁹ Tego rodzaju koszty są podwójne, gdyż obejmują nie tylko koszty noclegu, ale również stałe opłaty mieszkaniowe płacone regularnie przez turystę w miejscu stałego zamieszkania.

i komunikację (opłaty telefoniczne, opłaty przewozu), pośrednictwo finansowe (ubezpieczenia w podróży), inne cele (opłaty klimatyczne, wypożyczenia sprzętu itp.). To wtedy, jak pisze J. Jaffari, ludzie doświadczają tego „czego im brak przez cały rok. To prawda, że wiele turystycznych wydatków nie mieści się w planowanym budżecie, lecz w owym świecie niecodzienności nie mają zastosowania reguły normalnej konsumpcji. Dlatego normą jest błysnąć kartą kredytową, a nie jest nią – uregulować rachunek. Sprawy płatności nie należą do świata turystyki, jest to problem przynależny do innego czasu i innego miejsca”²⁰.

SENIORS AS A TARGET SEGMENT OF THE PUBLIC TOURIST MARKET – SELECTED AREAS BEHAVIOR'S ANALYSIS

Summary

This paper aims to characterize the market for seniors in the context of their travel behavior. Such formulated purpose is giving the base for explaining of the main issues concerning the elderly population in Poland and worldwide, tourist activity of Polish senior on the background of selected European countries, as well as to identify selected areas of tourist behavior analyzed social group. Adopted the problem solving test was used data from EUROSTAT, and the published GUS data concerning tourism and recreation in the Polish households.

²⁰ J. Jafari, *System turystyki. Społeczno-kulturowe modele do zastosowań teoretycznych i praktycznych*, „Problemy Turystyki” 1987, nr 3, s. 8.